

APÁM REGÉNYE

– részlet

Debrecen

Gyula apus 1919. november 2-án érkezett haza az olasz hadifogságból.

Ahol a Nagy Háború legkellemesebb napjait töltötte.

Ha egy háborúnak egyáltalán lehetnek kellemes napjai.

Összesen 1609 napot.

– Ha ezt összevetjük a másik 723, lövészárkokban, guggolással eltöltött nappal, akkor mindenképpen helyes a minősítés – mondta november 3-án éjszaka élete párjának, Olohál Rozálnak. – Még ha nem is ilyen frissen vasalt ágyneműben aludtunk – tette hozzá.

És megsimogatta a selyem paplanhuzatra hímzett O. R. monogramot. Úgy érezte, hogy ezzel a mozdulattal a múltba temeti azt a 2332 napot és ugyanannyi éjszakát, amit nemhogy paplan, de mindenféle takaró nélküli fekhelyeken vacogott át.

Többnyire a csupasz ég alatt. Sárban, hóban, vértócsában.

Azt hitte, hogy ezzel a summázattal végleg befejeződött a háború.

Akkor még nem tudhatta, hogy a háborúk nem a csatatereken fejeződnek be.

Nem a fogolytáborból való szabadulással.

És nem is a hitvesi ágyakban.

A háborúk átmentik magukat az örökös éhségérzetbe, a fűtetlen lakások hidegébe, a foszladozó ruhák rongyaiba. A tehetetlen káromkodásba, indulatokba, a mindenfajta tisztázások fojtó, tanácstalansággal és bizalmatlansággal telített napjaiba. Gondoktól súlyos, álmatlan éjszakákba. Imákba. Történelmi sorsfordulók után a mindennapi megalázó küszködésbe.

Wallener Gyulának, azaz Gyula apusnak is, miután hazaérkezett, mindenféle hatóságok bizottságai előtt kellett megjelennie. Hogy tisztázza magát: mit tett a fronton, az olasz hadifogságban, az őszirózsások, vörösök, a románok alatt? Trianon előtt, Trianon után. Mindezt hol személyesen, hol írásban, hol tanúkkal kellett igazolnia.

A pár év alatti folyamatban, amelyet volt és leendő beosztottja, Ravasz János törvényszéki segédfogalmazó sűrítve foglalt össze. A mindenkori történelmi helyzethez alkalmazkodó illetékességgel. Az őszirózsásokat, a köztársaságot, a Tanácsköztársaságot, a román megszállókat, a királyságot, vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr új hatalmát.

Anélkül, hogy ki kellett volna vonulnia a kiskorúak jogügyeit kezelő iroda sarkába állított íróasztal mögül.

Ezzel ellentétben a Wallener Gyula irodaigazgató úr asztala mögött, ami ez idő alatt – az irodaigazgató úr, ideiglenes, frontra távozása miatt – üresen állt, igen nagy volt a forgalom.

Elsőként a Jani érkezett meg.

Névjellel ellátott tüzérkatona-sapkában. A sapkarózsa helyére a fehér virág mellé egy terebélyes vörös rózsát tűzött. És egy mordállyal hadonászott. Éppen olyan részegen kopogott be falában az irodába, mint amilyen részegen tuszkolták föl három esztendeje a vonatra Gellért Vince kötélverővel.

Amikor Tercsi miatt ki kellett búcsúznia a Féderváry-portáról.

– A köztársaság nevében! Megjöttem – mondta köszönés helyett a segédfogalmazónak.

Hogy szavainak nyomatékot adjon, az irodaigazgatói íróasztalra csapta a mordályát. Olyan erővel, hogy az asztal lapjára állított fénykép beleremegett.

A lendülettől egyensúlyát veszítve huppant a karosszékbe.

– Né, te, né! A kis Dönci! Megvannak még a naccságáék? – nyugodott meg egy pillanatra, s igazított a félrebillent fényképen.

– Ők megvannak, de maga mit keres itt?

– Megmondtam: a Köztársaság nevében...

Most, hogy a Tisza István lemondott, és a gróf úr vette át az országot, elérkezett a mi időnk, az elnyomottaké. Jöttem, hogy feleségül elvigyem azt a Tercsit! A Köztársaság nevében...

– Hát ezt szépen összefoglalta, fiam! De!

Ad 1.: Tegnapról a Nagy Tanács vezeti az országot. Ennek pedig tagja a Függetlenségi és 48-as Párt, aminek tiszteletbeli nagyasszonya vitéz Féderváry Sándor 48-as honvéderedes özvegye, aki nem nagyon fog megörvendeni a maga megjelenésének.

Ad. 2.: Annál is inkább nem, mert annak a személynek, akit maga Tercsinek nevez, a házassági anyakönyv szerint ma az a neve, hogy tekintetes Féderváry Istvánné, mivel-hogy vitéz Féderváry István tartalékos századosnak, fent nevezett párt tiszteletbeli elnökségi tagjának a hites felesége. Azt orron-tom, ő sem fogadja tárt karokkal.

Ad 3.: A debreceni Anyakönyvi Hivatalnál 1918. október 28-án bejegyzésre került Féderváry István Sándor néven egy újszülött, aki-nek apja Féderváry István katolikus felekezetű nyugalmazott százados, anyja pedig Féderváry Istvánné, született Bogdán Tereza, görögkatolikus felekezetű úrasszony. Ez az asszonyság, akárcsak régi nevét, magát is ott felejtette az árokparton, ahová való.

Ad 4.: Mindezen hivatalos adatok tudomására hozatala mellett személyes jóindulattal arra figyelmeztetem magát, Vakbakk János, hogy saját érdekében szedje az irháját, és pucoljon el innen, mielőtt...

Ravasz János törvényszéki segédfogalmazó felállt, két lépéssel az irodaigazgatói asztalnál termett, fölemelte az ott heverő pisztolyt, és remegő kézzel ráfogta a falábúra.

Lance Henson

SOFT WORDS THAT HAVE NEVER SPOKEN

HALK SOHA MEG NEM SZÓLALÓ SZAVAK

Dog Soldier vers, 2019 augusztus 13

Halk soha meg nem szólaló szavak
egy gyermek
elhagyott teniszcipőjében
egy texasi folyóparton

a Fekete Farkas lányoma még meleg
köd száll fel
lábnyomából
Átűvölti
a tükröződő esőt

a bőr és a félelem széttépett szövetét
miközben egy molylepké megmenekül egy
szakadt lidércnyomásból

Most kell megverni a harci dobokat
Újra...

GYUKICS Gábor fordítása

Az is remegve rebegte:

– Az isten szerelmére, szegény hadirokkant
vagyok, ne bántson!

Ravasz János hangja hivatalossá szikárodott.

– A rokkantsági ellátmányozást az emelet
23-as irodájában intézik. Forduljon hozzájuk.
De én azt tanácsolom, jobb lesz, ha végleg el-
tűnik, nemcsak a törvényszékről, de még a
vidékről is... Különben!

Mindazt, ami azután történt, 1918 októberé-
től 1919 novemberéig, Ravasz János már sze-
mélyesen, élőszóban mesélte el a hivatalába

ideiglenesen visszahelyezett irodavezető igazgató úrnak, Wallener Gyulának, azaz Gyula apusnak. Összevonva a gyorsan pergő történelmi eseményeket, rávetítve őket a fiatalokorúak jogügyeit rendező iroda terepére.

– Miután a Jani, azaz Vakbakk János, elhagyta az irodát, egy micisapkás fiatalember rúgta be az ajtót. A sapkáján vörös csillag, a nyakában gyorstüzelő fegyver. Ez a szovjet-köztársaság nevében érkezett, és a proletárhatalom, Kun Béla elvtárs meg egy Lenin nevezetű személy nevében lefegyverzett, vagyis elvette tőlem a pisztolyt, majd, mint a néphatalom sorozóbizottságának az illetékese, hadkötelesnek nyilvánított, és besorozott a Vörös Hadseregbe. Ez abban állt, hogy visszaadta a Janitól, azaz Vakbakk János dezertált tüzértől rám származott lőfegyvert, és kezembe nyomott egy vörös posztóból kivágott ötágú csillagot azzal, hogy azt, amíg a mundér megérkezik, varrassam föl a feleségemmel a fejfedőmre. Sapkára, kalapra vagy amivel éppen rendelkezem. Majd fölemelte a Dönci úrficska fényképét – azt hihette, hogy az én fiam –, kezembe nyomta, s mint egy szónok, felkiáltott: – Ezeknek a kisdedeknek a boldog jövőjéért számolunk le a burzsujokkal és védjük meg a hazát az oláh király gazfickóitól!

Majd egy sorozatot eresztett a mennyezetbe, mintha ott lennének a burzsujok és a románok. Aztán, ahogyan jött, úgy viharzott el, otthagya engem az iroda közepén, vakolatportól behavazva, mint egy nyári Mikulást. Leporoltam magam, visszahelyeztem a helyére a Döncike fényképét, betettem az igazgató úr íróasztali fiókjába a pisztolyt, kitértam a szárnyas nagyablakot, hadd húzza ki a szél a port meg a lőporszagot... Szombat volt... Gondoltam, majd hétfő reggel rendbe szedem az irodát is, fölsepregetek etcetera... Mert hát takarítónő már hónapok óta nem volt az egész törvényszéken... Mióta a nőnek is lehet politikázni meg szavazni... Hétfőn aztán ért a meglepetés! A törvényszék kapujában két fegyveres katona állt... Románok! Onnan voltam bizonyos felőle, hogy románok, mert bocskor volt a lábukon... Tetszik tudni, mint a hegyi mócoknak, akik a nagyvásárra jártak a békeidőben mindenféle

faedényt, fakanalat árulni... Annyira meglepődtem, hogy akár a piacon, ha ezt-azt vásárolni akartam ezektől, mintha köszönés lett volna, így fordultam a katonákhoz:

– Kitye kosztye? (Mibe kerül?) – Ezt Tercsi-kétől tanultam, aki a nacsasszonnyal járt a piacra, s ha ezt mondta a mócoknak, mindent olcsóbban adtak. A katonák haptákba vágták magukat.

– Sző trójicc! – kiáltották. (Éljen sokáig.)

Mint egy méltóságos előtt, kitérták a bejárati ajtót, s bár az volt az elhatározásom, hogy a történelmi helyzetre való tekintettel szabadságolom magam, nem volt más választásom, be kellett menni az épületbe. Az iroda ajtaján ákombákom: Politia de stat sectia criminala Debretin. Krétával firkálták rá. Beléptem. Az igazgató úr asztalánál egy tömbtestű tiszt szunyókált. Rám sem hederített. Óvatlan ráléptem egy földön heverő krétadarabra, ami megcsikordult, erre felemelte fejét az asztalról, odakapott a pisztolyhoz, amit Vakbakk Janitól vételeztem, mormogott valamit a bajusza alatt, s visszaaludt. Tanács-talanul álltam, vártam egy ideig, hátha kapok valamilyen utasítást, de hogy ez elmaradt, kimentem, a folyosón szereztem egy seprűt, hogy rendbe szedjem az irodát, de inentől fogva már tudja az igazgató úr is, hogy mi történt...

Igen, tudta ezt Gyula apus, hiszen ezen a napon érkezett meg Debrecenbe. Román katonai kísérettel. Kolozsvárról. Még mindig mint fogoly. De már nem olasz, hanem román. És nem hadifogoly, hanem közügyes. És nem valamiféle gyűjtőtáborba vitték, hanem éppen abba az irodába, ahonnan 1914-ben pár hetes szolgálat után bevonult.

Ravasz János törvényszéki segédfogalmazó éppen nekikezdett volna a mennyezetről lehullott vakolatörmelék összesöprésésnek, amikor lerongyolódott egyenruhában, kenderkötéllal összebilincselte kézzel, két román katona kíséretében belépett Wallener Gyula. Az egyik kísérő katona az íróasztalra tette a toloncolási menetlevelet. A testes tiszt kiterítette maga elé az asztalra.

Poliția de stat secția criminală
Állami rendőrség bűnügyi szekció

PAȘAPORT SILNIC DE ESCORT
TOLONCOLÁSI MENETLEVÉL

De la poliția de stat Cluj
A kolozsvári állami rendőrségtől

Numele: **Iuliu Wallener**
Neve: Juliu Wallener

Vorbește limbi: **românească, maghiară
nemțească**
Beszélt nyelvek: román, magyar, német

Etatea: **31 ani**
Életkora: 31 éves

Locul nașterii: **Nagyleta (Bihar)**
Születési helye: Nagyléta (Bihar)

Îmbrăcămintea: **uniformă militară**
Öltözete: katonai egyenruha

Religia: ref.
Vallása: református

Starea civilă: **căsătorit**
Családi állapota: házas

Ocupațiunea: **funcționar**
Foglalkozása: tisztviselő

Se escortează de aici: **de la poliția de stat
Reg.Rom. în Cluj spre Debrecen**
*Innen a kolozsvári állami román királlysági
rendőrségtől Debrecen felé kísérik*

SEMNALMENTELE PERSONALE
SZEMÉLYES ISMERTETŐJELEK

Talia: **mijlociu**
Termete: közepes

Statura: **mijlociu**
Magassága: közepes

Fața: **rotundă**
Arca: kerek

Părul: **chel**
Haja: kopasz

Ochii: **vânăți**
Szemei: sötétkékek

Gura: **normal**
Szája: normális

Nasul: **normal**
Orra: normális

Barba: **ras**
Szakála: borotvált

Mustața: **negricios**
Bajusza: feketés

Bărbie: **rotund**
Álla: kerek

Semne particulare: –
Különös ismertetőjelek: –

**Pe baza § 2. art. s'a ordonat escortarea acasă
prin decizia Nr. mai sus.**

*A 2.§ szerint hazakísérése a fenti szám szerint
parancsoltatik.*

**Acest „Pașaport silnic de escort” se va tri-
mite îndărăt după viza locului și a auto-
rității competente.**

*Ez az útleveél a helyi hivatalosság ellenjegyzése
után visszaküldendő*

Cluj, la 1. Novembrie 1919
Kolozsvár 1919. november 1.

Bélyegző

Căpitan de poliție
Rendőrkapitány

A helyzet képpé merevedett. Mozdulatlan-
ná és időkivonattá. Belesűrűsödtek helyszí-
nek, személyek, események. A sors, ami úgy
csomósodott Gyula apus lelkére, mint az a
kenderkötél, ami a csuklóját szorította. Több-
szálú sodrottságban. Kibogozhatatlanul. Pö-
rögtek fejében az elmúlt esztendő esemé-
nyei, különös összevisszaságban: Kolozsvár,
Isonzó, majd a gyerekkora, a nagylétai ko-
vácsműhely, onnan a melfi hadifogolytábor,
a békebeli ház a Tímár utcában. Igen, ide kel-
lett megérkeznie. Hiszen a hazaérkezésről ál-
modott az aknatűz közepette, a lucskos lövész-
árok alján, őrségen, még a reterán is. Most itt
van végre szeretett városában, pár száz mé-
terre az otthontól, ahol asszony és gyermek
vár rá. Hányszor el nem játszotta fejben az

újratalálkozást... Azt a repeső érzést, ami szív és elme között von szivárványt, simogatót és megnyugtatót. Amikor saját munkahelyére, saját irodájába kísérték, majd kiugrott helyéből a szíve. Arra gondolt, hogy visszafordult az idő, nem is igaz, hogy valaha is elhagyta volna a kellemes hangulatú helyiséget, otromba tévedés az egész háború, a megalázó fogság, az éhezés, a fázás, a halálfélelem. Megkísérelte bebeszélni magának, hogy csupán rossz álom volt mindez... De a valóság keserűen rántotta vissza magához. Ennek ellenére most, hogy mint közönséges köztörvényes bűnözőt kihallgatáskor a placra állították, egy erőszakolt impulzus által még mindig fölsejlett a remény: csak tréfás színdarab ez, amiben játszatják, amelyben minden valóságnak tűnik, de nem más mégsem, csak játék, amit majd a jóindulatú színidirektor leint, s a jelmezbe bújt kollégák felnevetnek. Hiszen abszurd, hogy annyi hányattatás után végre itt áll saját irodájának a közepén. A képtelenséget csak fokozta, hogy mellette beosztottja egy cirokseprűre támaszkodva mered rá, nem siet üdvözlésére, és íróasztala mögött egy tohonya idegen...

„Most mi fog történni?”

Ezen a kérdésen keresztülgrott tekintete Döncike fényképére, ami visszarántotta a jelenvalóságba.

– Mio filio – törte meg a csendet.

Anélkül, hogy tudatában lett volna, olaszul mondta, hogy a fiam. Mint mondta anynyiszor az olasz fogságban, Melfiben, ha az örök vagy a kiszolgálószemélyzet valamelyike érdeklődéssel fordult hozzá, ha elmerült Döncike csecsemőképének a szemlélésében. Hiszen ennek az íróasztalra helyezett fényképnek a kicsinyített másától nem vált meg semmilyen körülmények között. Esti imáit is, mintegy oltári kegytárgy előtt, ennek a képmásnak mondotta el.

– Vorbești și italienește? Aici nu scrie! – nézett föl a papírból a rendőr. (Beszél olaszul is? Itt nem írja!)

– Ő – mutatott összekötözött két kézzel zubbonya felső zsebére, a szíve fölé – a fiam...

A rendőr nem értette. Ráfogta a pisztolyt.

Ekkor, alázatosan, mint a koldus, ki alalmaznaért könyörög, a segédfogalmazóhoz fordult:

– Ravasz úr, kérem szépen, vegye ki.

Ravasz János remegő térdekkel tette meg azt a két lépést, ami igazgatójától elválasztotta, s próbálta fél kézzel kigombolni a zubbony felső zsebet. Ügyefogyott igyekeztében kiszabadult kezéből a seprű, és nagy csattanással esett le a padozatra. A két katona hátrahőkölt, lekapta válláról a fegyvert, és rá szegezte.

„Ki kitől fél itt?” – gondolhatta volna egy semleges szemlélő, ám a háborúhoz szokott katonák – fogoly és őr egyaránt – begyakorolt mozdulatokkal, szinte rutinból cselekedtek. Akárha a fronton, ahol az ilyen helyzetek számos alkalommal megisméltődtek. Egyik sem tudhatta, hogy a másik mire gondol, mit fog és mikor cselekedni. Csupán Ravasz László nem gondolt ilyesmire, s szabadkozó pillantást vetett mind a katonákra, mind a fogolyra, miközben sikeresen megküzdött a zseb hajtókáját lezáró gombbal, és kiemelt egy megrepedezett fényképet. Az íróasztalon álló fénykép kicsinyített másolatát.

– Az igazgató úr fia – mondta.

Mivel a rendőr nem értette szavait, odalépett az íróasztalhoz, s mint két dominóköcka egybevágó végeit, odaillesztette az álló fénykép mellé a zsebből kihálászott kisebbet, és jelentőségteljes mozdulatokkal kísérvé magyarázta:

– Ez az ő fia. Neki a gyermeke. Az igazgató úrnak... Döncike!

A rendőr kezébe vette a fényképet, s gyűrődéseit úgy egyengette ki, mintha simogatna volna. Lehet, hogy Wallener Gyula csak a szemében meggyűlt könnycseppen keresztül vélte simogatásnak látni a mozdulatait.

A tiszt fölállt, ő is fényképet vett ki zubbonya bal felső zsebéből. Egymás mellé fogta a két fényképet, odalépett a még mindig könnyeivel küszködő Gyula apushoz, és a borzos, valamilyen gyümölcsöt majszoló kisfiú képmására mutogatva mint hasonszórú bajtárshoz intézte nyelvileg érthetetlen, de az érzések áramán pontosan megfejthető szavait:

– Az enyém: Niku... Nikusor... A tiéd?

Gyula apus megértette.

– Az enyém Ödön... Dönci...

– Nikusor, Dönci...

– Dönci, Nikusor...

Gógicsélés, mutogatás, ciccenések, szempillogtatások, mosolyok, kacarászások.

Lance Henson

TIME IS NOT MADE OF STONE

NEM KŐBŐL KÉSZÜLT AZ IDŐ

2019 augusztus 13

Nem Kőből készült az Idő
Elporlik előttünk...

Csend őrjöng az emlékezés között
Hallgatom karmaik zaját
az égő talajon

Ott suttogott
szavaikra várok...

GYUKICS Gábor fordítása

Ugra-bugra, dalocskák.

Mit te, megszállás, mit te, lövészárók, fogolytábor, fogda!

Talán órákig eltartana, akár hetekig, hónapokig: egy más idő és tér résén átbodyogva.

– Én ennyire szeretem!

– Én még annyira!

És nem zsákmány az öröm. Nem hadisarc a béke. Nincs Nagy-Magyarország, nincs Nagy-Románia. Nincs csonka bánat, nincs kapzsi orzás. Két apa áll a béke partján, s gyűrött fényképeken reményli a jövőt. A háború nélkül.

Küldönc tépi fel az ajtót. Kezében írott parancs. Szóban megerősített: „Menni kell!” A két apa a guggolásba mered pár pillanatra, majd katonává emelkedik az egyik, kiszolgáltatott fogollyá görbed a másik.

Valamiért sietős az a „Menni kell!”. A küldönc és a katonák távoznak.

Nikusor képe visszakerül a zsebbe. Döncikéje a padlón marad. A tiszt az ajtóból visszsanéz, felemeli a karját, mintha szalutálni akarna. Csak szeméig emeli kézfejét, öklé-

vel töröl egyet rajta, s mintha szégyellné, há-
tározott mozdulattal rántja föl az ajtót, majd
csapja be maga után.

– Ezt itt felejtette – veszi kezébe az íróasz-
talra kiterített úti levelet Ravasz János.

– Engem is – szólal meg Wallener Gyula.

A nyitott ablakon keresztül behallatszott a
katonai terepjáró semmilyen más motorhoz
nem hasonlítható burrogása. És semmi más-
hoz nem hasonlítható érzést keltett föl Gy-
ula apusban: a hála lelket balzsamozó bizton-
ságérzetét.

Letérdelt Döncike fényképe mellé, és han-
gosan adott hálát az Istennek.

Szabadulásáért.

Ravasz János befejezte a sepregetést.

Kitekintett az ablakon: az utcán senki.

Kizöttyintette a szemetet.

Mélyet szippantott a nyers novemberi le-
vegőből, majd visszafordultában ünnepélyes
arccal fordult Wallener Gyula felé:

– Isten hozta az Igazgató urat! Itthon.

Melfi

*Alulírott Wallener Julius, 1914-ben önkéntesként
vonultam be. A császári és királyi 43. gyalogez-
redbe soroztak. Felsőiskolai végzettségem okán kar-*

*paszományos tüzer honvédként, majd zászlósként
teljesítettem szolgálatot. Amikor minden feljebb-
valómat kilőtték, előléptettek alhadnagynak, és
hadszíntéri szolgálataimért többször kitüntettek...*

– Ide írja be a hőstettet: hogy milyen har-
ci cselekedet miatt léptették elő a tiszti köte-
lékbe.

Adjon nyomatékot a kitüntetéseiéért, és ne-
vezze nevén őket. Hiszen ezeket nem csak
úgy osztogatták, mint a komisz kenyeret
mindenféle bakának. Hőstett volt ezeknek az
ára! – ösztökelte Olohál Rozál, aki árgus sze-
mekkel figyelte, hogy mit és hogyan fogal-
maz életrajzában élete párja.

– Drága Rózsikám, nem követtem én el sem-
milyen hőstettet... Hacsak nem minősül hőstet-
tnek, hogy megadtam magam, s ezért az
olaszok sem engem, sem azt a néhány legényt,
aki a századból megmaradt, nem lőtték le...

– Maga csak hallgasson rám! Ki tudja, mi-
kor lesz szüksége erre. Vagy magának, vagy
Döncikénknek.

Ennél a mondatánál megsimogatta kisfia
fejét, aki az asztal mellett lábatlankodott. Há-
borúsdit játszott. Keblén ott fityegett mind
a három kitüntetés, amiket apja ajándékba
hozott neki a háborúból: a Károly-csapatke-
reszt, a Kiszüst Vitézségi és a Tűzharcosi

érem. Amiket Rózsi mama veres fonállal fércelt rá kabátkájának a hajtókájára. A puskát, amivel annak idején Gyula apus olyan szerencsés kimenetellel lőtte állon magát, neki-szegezte apja mellének, és harsányan kiáltott:

– Add meg magad, gázs olasz, vagy tűzselek, s oda vagy!

Ez mintha indítékot nyújtott volna Gyula apusnak, hogy fejét visszahajtsa a papír fölé, s neje belekotyogásának ellenére tárgyilagosan fogalmazza tovább a pótló nyilatkozatot, amelyet a debreceni I. számú tiszti igazoló bizottság előtt, f. év (azaz 1920. augusztus 24-én) tett, szóbeli meghallgatása kiegészítéseként:

A hadifogsági igazoló irat 10.-ik pontjához pótlólag a következőket jelentem:

1916. október hó 10.-én a VIII. isonzói csata 6.-ik napján estem olasz hadifogságba. Fogságba jutásom körülményeit előljáróimmal igazolni nem tudom, mivel azok mind Erdélyben vannak. Mellettelek egy újságból kivágott s a hadifogságból hazahozott „skiccet”, amelyből világosan látható az akkori front, mely Nova-Vas–Lokvicza–S. Grado vonal volt. A frontáttörés Lokviczánál történt. Mi az x-szel jelzett S. Gradótól délre, illetve délkeletre fekvő 212-es magaslaton ástuk be magunkat. Hátrafelé minden összeköttetés el volt vágva. Nagy ágyú és miene-tűz alatt embereink nagy része megsebesült vagy elesett. Teljesen körül voltunk zárva. A fronttól mintegy 40 lépésnyire fekvő dolinába vontuk erőinket, mintegy 60 embert. Oda húzódott még két gépfegyveres szakasz, négy géppel, de azok egy lövést sem adtak le, mert amikor látták, hogy körül vagyunk véve, az általam kiadott lövési parancsnak nem engedelmeskedtek.

Az emberek a már egy hete tartó ágyútűzben teljesen demoralizálódtak, csak szaladgáltak egyik helyről a másik helyre.

Az egész elfogatás pár perc alatt történt.

A dolinából kijövet láttuk, hogy az olasz rajvonat már messze mögöttünk jár. Akkor délután majdnem az egész ezredünk, pár század kivételével, fogságba esett.

Századomból hatvan emberrel együtt indítottak útnak a fogolytáborba. A gyötrelmes gyaloglás és a nyomorúságos ellátmány következtében húsz emberem meghalt.

1916. október hó 20-án érkeztünk meg Melfibe.

A táborból 1919. október 17-én szabadultam.

Tehervagonnal szállítottak a románok által megszállt Kolozsvárra. Ott átadtak a román katonai csendőrségnek. Innen (a kihallgatások után, melyekről tárgyszerű jelentést tettem szóbeli meghallgatásom alkalmával) a románok katonai őrizet alatt szállítottak Debrecenbe. Végleges szabadulásom itt következett be.

1919. november 2-án.

A táborban töltött három esztendőről és szabadulásom körülményeiről kimerítő nyilatkozatot tettem szóbeli meghallgatásom alkalmával, amelyet tisztelt Igazolóbizottság jegyzőkönyvben rögzített.

Mielőtt aláírta volna, még egyszer végigfutott a gyöngybetűs sorokon.

A betűk táncolni kezdtek. Bizsergető zizegéssel, mint a szalmazsákban, a derék alatt megtört törek. A fogolytáborban. Melfiben. Hajnalonta, amikor a vágy és a vágyakozás dallamba lágyult át:

*„Ma come balli bella bimba,
bella bimba, bella bimba...”*

Az értelmük szerint számára idegen szavak titkos és tiltott érzéseket és gondolatokat himbáltak az ébredő testben és az éber lélekben.

A dalt a táborba érkezése első hajnalán hallotta. A kristálytisza hang valahonnan messziről indult, mint fronton az akna, átsurrant az októberi ködös pirkadaton, sustorogva

közeledett, de nem csapódott be, mintha márárrá változottan, csapongva szálldosott a hombárnyi szálláshely nehéz levegőjében, majd puhán, mint egy simogatás, rászállt a lelkére. Elevenébe vágott, föltépte a már hegesülő lelki sebeket, fájt, és mégis örömmel töltötte el. A végzetes beteljesülés elmaradásának felismerésével és a kegyelem reményteljes kéjes boldogságával. Azzal az érzéssel, amelyet annyiszor próbált ki magában, amikor a halál pitvarában, a fronton, ha zaérkezésének pillanatát építette magában.

És ami soha sem sikerült úgy, ahogyan elképzelni akarta.

Mert hithű, keresztyén hazafi lévén képzetében soha nem Debrecenbe, a Tímár utcába érkezett, hanem a mennyországba, ahol szigorú felelősségre vonások közepette kellett megvallania az előtte már oda került feljebbvalóinak, hogy minden igyekezete ellenére sem tudta teljesíteni, a „győzelem mindenekelőtt” parancsot... Mert nem volt képes győlni az ellenséget, nem volt képes ölni...

Szégyenkezett.

De nem a magasabb erkölcsi kötelesség elmulasztása miatt, hanem azért, hogy gyalázatos fogsága színhelyén, az ellenség nyelvén örömet, boldogságot és elégtételt fakasztva érkezett el hozzá a béke... Egy olasz népdal dallamán...

És szégyenkezett most is, hogy nem tudja átérezni, amit elvárnának tőle: a vesztes bűnbánatát, az országcsönkítés fájalmát, még csak hálát sem az isteni gondviselés iránt, amely családi körébe visszahozta.

Szégyenkezett, hogy nem az igazságot mondta el a bizottság előtt, a távolba köpés és a guggolva tisztelgés, a bőrgombairtás és a bordélyjuttalom, a kikötések megalázó és minden hősiességnak feleselő valóságát...

Hogy nem arról vallott, amit a melfi táborban szerzett: emberi méltóságra ébredéséről, a szeretet és a szerelem kegyelméről.

Szégyenkezett, hogy most sem volt képes semmit leírni a három esztendőről, amit az olasz fogolytáborban töltött. Eddigi élete legnyugodtabb és legboldogabb esztendeiről...

Mindarról, amit magába sűrített a benne bimbófakadást idéző dal.

Gyula apus szelíden vette ki Döncike kezéből a vadászfegyvert, megsimogatta kislánya fejét, és dúdolni kezdett. A dalt, amit...

*„Ma come balli bella bimba,
(Mint ahogy a szép lány táncol
bella bimba, bella bimba...”
szép a kislány, szép a kislány...)*

Belső hallásával női hangon érzékelte, ahogyan Laura énekelt. Miközben krumplit hámozott. Ült a konyhabarakk lépcsőjén. Bal felén, keze ügyében, krumplival tele, nyitott szájú zsák. Jobb felén, néhány téglából összeeszkábált tűzhelyen, egy tág öblű fekete üst. Anélkül, hogy odanézett volna, kis hámozókésének hegyével beleszúrt a zsákba, kiemelt egy gumót. Halk énekszó mellett kezdte el hámozni. A dallam mintha vezette volna a kezét... Ritmusra táncolt a kés, az éle nyomán előtekeredett krumplihéj mint egy párányi csigalépcső ereszkedett alá, szétvetett combjai között feszülő szoknyájára. A dal megszakadt. A krumplihéj úgy hullott le az ölébe, mint fodrásznál a levágott bodor hajtincsek. A vajfehér gumón fordított egyet, kerekdedet simított rajta, majd beledobta az üstbe. A csobbanat, amivel a krumpli a lengén párálló vízbe esett, mintha jel lett volna. Megint a zsákba szúrt, kiemelt egy újabb krumplit, és előről kezdte az éneket. Annak ellenére, hogy kisebb vagy nagyobb volt a krumpli, a hámozás mégis mindig a harmadik „bella bimbá”-nál fejeződött be.

Szúrás – *ma come balli* – hámozás – *bella bimba* – simítás – *bella bimba* – csobbanat. Eközben egész teste, mintha súlyát veszítette volna, függőnként libegett a tekintetén, amelyet a város fölött emelkedő, a távolban kéken kódoló *Monte Vulturéra* szögezett. A hegyre, a sasok hegyére. Amelynek csúcsáról az ég magasára szállva a sasok láthatják azt a helyet, ahol Laura róla álmodozik.

Laura Gianni a szeretője volt. Egyéjszaka. Az elválásból született. Egyszeri és végzetes ölelésben. A bevonulása előtti éjszakan. Ugyanazon a helyen. A Melfi határában dombra futó szőlőhegy egyik vincellérházának szobájában.